17e JAARGANG — No. 48 — 27 AUG. '37

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Ds R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Ds E. T. v. d. Born, Helpman (Gr.); Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Ds D. van Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis—Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Ds J. van Herksen, Ermelo; A. Janse, Biggekerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Ds C. Lindeboom, Amsterdam; Dr J. v. d. Linden, Zeist; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Drs Joh. Luijkenaar Francken, Rotterdam; Mevr. J. M. Th. Luijkenaar Francken—Schreuder, Rotterdam; Ds F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Ds A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseeuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Ds R. Schippers, Wanswerd; Ds J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Ds N. Streefkerk, Wolvega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa.; Dr J. Thijs, Zwolle; Ds C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Ds M. Vreugdenhil, Meliskerke; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds J. de Vries, Tilburg; Ds J. D. Wielenga, Franeker; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloeddijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers: OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes. Tel. No. 58 — Postrekening No. 36000.

Abonnement: ƒ 7.50 per halfjaar bij vooruitbetaling. Voor 't Buitenland ƒ 7.50 en voor Ned.-Indië ƒ 6.— per jaar. Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers ƒ 0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Over „Vorm" en „Inhoud" in Litteratuur. I. — Rectificatie. — Uit de Schrift: De wettigheid van ambtelijken dienst in de Kerk van Christus door den duivel erkend. (Hand. 19:15.) — Kerkelijk Leven: De vergelijking in de gemeene-gratie-leer. II. Nogmaals: terminologische moeilijkheden. — Even Parkeeren: Gekroonde Hoofden. — Literatuur en Kunst: Moeders en kinderen. — Pop. Wet. Schetsen: Uit het Martyrium van Guido de Brès. I. — Geestelijke Adviezen: Het getuigenis des Geestes, dat wij kinderen Gods zijn. II. — Uit de Historie: Calvijn over de Synodes van Lausanne en van Bern. — Vakwetenschap en Praktijk: Bijb. Zeevaart. III. — Zending en Evangelisatie: Het Mysterie der godzaligheid. II. — Persschouw. — Kerknieuws.

HOOFDARTIKEL

Over „Vorm" en „Inhoud" in Litteratuur.

I.

In een vorig artikel trachtten we te doen gevoelen, welk een verrassende overeenkomst er bestaat tusschen de geesteshouding van den wijsgeer Plotinus en bepaalde kunstzinnige tendenties van dezen tijd.

We lazen in Plotinus' tractaat, waarom hij de gangbare schoonheidsopvatting van zijn eeuw en geslacht als ondeugdelijk verwierp; een opvatting, welke de schoonheid goeddeels in harmonische m a a t v e r h o u d i n g e n deed opgaan. Hij zelf koos daartegenover bewust zijn standpunt in wat hij „de innerlijke idee" noemde. Kon een menschelijk gezicht niet afwisselend schoon en leelijk zijn, zonder dat de maatverhoudingen werden gewijzigd?

Tegen deze theorie, waarvan we slechts een enkel punt releveerden, brachten we onzes inziens Schriftuurlijke bezwaren in, zonder overigens het op te nemen voor de traditioneel-Hellecnsche leer. Plotinus' stofverachting was, zoo meenden we, aansprakelijk te stellen voor zijn verheffing der „innerlijke idee" ten koste van de „slechts" met het zinlijk orgaan te vinden harmonieën van den vorm. Juist zijn voorbeeld van het menschelijk gelaat deed ons acht geven op tweeërlei schoonheid, die het dragen kan: een meer uitwendige, plastische, en een meer innerlijke, die van het dóórschijnend geestes- en zieleleven. In het scheppingsbestel gepaard, zijn ze uiteengetrokken door den zondeval.

Wat Plotinus betreft, er loopt via den Engelschen schoonheidstheoreticus Shaftesbury (1671—1713), met zijn leer van de „inward form", die aan Plotinus' „innerlijke idee" doet denken, een verbindingslijn van hem naar Herder, Goethe en de Romantiek. Dat de Duitsche „idealistische" wijsbegeerte (men denke bij dit woord aan idee, niet aan ideaal), die de menschelijke subjectiviteit in plaats van kennend, scheppend maken wil, gelijkgerichte paden bewandelt, is duidelijk.[1] Een nieuwen bloei beleeft de Romantiek, wat ons land betreft, in de dagen van '80 en in onzen tijd.

De kunst die, door dezen geest geïnspireerd, aan de strenge tucht van regel en vorm zich ontworstelt, heeft men vaak met den naam „Dionysisch" pogen te karakteriseeren, naar den god der hartstochtelijke ecstase en wilde ongebondenheid, een god die in het Grieksche Pantheon weinig op zijn plaats schijnt. „Apollinisch" heet daartegenover een kunst, die, meer bedacht op klaarheid en vaste contouren, haar inspiratie stelt onder het gezag van techniek en vormvereischten. Enthousiaste vormloosheid uiterst links tegenover kille adoratie van den vorm uiterst rechts. In het algemeen kan men vermoedelijk wel zeggen, dat de Duitsche aard meer neigt tot het linksche extremisme. Voor vervallen in het andere uiterste loopt de klassieke kunst van Hellas en Rome en de Romaansche eerder gevaar.

Het is ook vooral in Romaansche landen, dat stijlleer en rhetorica nog bloeien in den zin der antieke traditie. Een Duitscher schreef eenige jaren geleden, dat „langs den Duitschen weg een juist inzicht in de kunst van den litterairen stijl zich niet gemakkelijk laat veroveren".[2]

Het zou aantrekkelijk zijn het bovenstaande breeder uit te werken en met behulp van voorbeelden te verlevendigen, maar op dit oogenblik houdt iets anders onze aandacht vast. Het is dit: al vreezen we volstrekt niet ernstig misverstand te hebben gewekt met den onbevangen gehanteerden term „vorm" (gedacht in tegenstellend verband met „inhoud"), er is toch alle reden om de vraag te overwegen, of een onderscheiding van inhoud en vorm zich voor het rustig overdenken kan rechtvaardigen.

We zijn al een weinig wantrouwig geworden, doordat in onzen kring herhaaldelijk, en niet zonder goeden grond, bij andere toepassingen van dit schema een waarschuwingsbord is geplaatst. Maar afgezien daarvan, èn in den tijd der Romantiek, èn in de dagen van '80 (en daarna) is op principieele gronden betoogd, dat vorm en inhoud onlosmakelijk één zijn, zóó dat het gangbare uiteen houden, c.q. tegenover elkander stellen van die twee allen zin zou missen.

Om een paar namen te noemen: in Frankrijk liet zich V. H u g o in dien geest uit[3]; ten onzent W i l l e m K l o o s[4]. Een in de quaestie indringende beschouwing van hetzelfde standpunt uit geeft W. P. K e r[5].

Als Nederlanders gevoelen we voor de beschouwingen van Kloos bijzondere belangstelling, temeer, omdat de sentimenten en aspiraties van de z.g.n. „Tachtigers" in zijn proza kristalliseeren tot bewuste theorie. Alle kans, dat deze zijn stelling een min of meer belangrijke paragraaf uit hun code vormt.

Zonder veel poging tot bewijsvoering verklaart hij kort en goed: „Vorm en inhoud zijn één, inzooverre iedere verandering in de woorden een gelijk-loopende wijziging geeft in het beeld of de gedachte, en iedere wijziging in deze een overeenkomstige nuanceering van de stemming aanduidt."

Wie op het woord „inzooverre" sterken nadruk legt, kan deze uitspraak zóó lezen, dat haar zeer bijzondere beteekenis vervluchtigt. Maar dan vergeet hij, wat Kloos eens schreef over de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie.

We zullen Kloos' gronden zelf moeten vinden in de entourage van deze plaats en in geheel zijn artistieke houding.[6] Kunst is hem fantasie, passie. Ideeën en overtuigingen mag de dichter aanhangen en tot uiting brengen, als hij het leven van zijn ziel, uit h e t Leven geweld, maar op geheel persoonlijke, zeer nauwkeurige wijze objectiveert. Stemming, sentiment, verbeelding van een ziel-in-lichtelaaie is alles. Wat zouden kunst en schoonheid te doen hebben met politiek en zedelijkheid of godsdienstleer?

De wezenlijke kunst kent geenerlei bewuste bedoeling en staat boven deze dingen, die op zichzelf en op hun plaats niet onbelangrijk behoeven te zijn. De schoonheid echter is het Leven zelf. En zoo is dan ook de kunst haar eigen meesteres; ze bestaat uitsluitend om zichzelve: l'art pour l'art![7]

1) Zie *O. Walzel, Gehalt und Gestalt*, Potsdam, 1929, blz. 156 en vlg.

2) *Walzel*, a.w. blz. 192.

3) Zie *Anthonie Donker, De Episode van de vernieuwing onzer Poëzie* (acad. proefschr.), Utrecht, 1929, blz. 105.

4) *Veertien Jaren*, dl I, blz. 6.

5) *Form and Style in Poetry, ed. by R. W. Chambers*, London, 1928.

6) Vergelijk het aangehaalde werk van *Anthonie Donker*, blz. 104 en vlg.

7) Deze theorie is geboren uit het Romantisch verzet tegen classicistische regelwoede en tegen in den engeren zin des woords „litteraire" wetten. Daarna moeten de dieper liggende normen het ontgelden en volgt de onttroning van moraal, politiek, wetenschap. Zie het citaat uit *Cazzagne* bij *Donker* a.w. blz. 104.

8) Hebr. 4:12.

Eerst wie een „dwaling" haat, kan zeggen, dat hij de „waarheid" liefheeft. En niets dunkt ons beschamender dan dat de gereformeerden het ethische over het algemeen wel afkeuren; maar toch de dwaling die er in schuilt nog zoo weinig haten.

Eerst als dat meer in ons komt, zullen we die teederder genegenheid, dien drang der zoekende liefde in ons voelen opwaken, die de dolenden weer trekken kan naar de paden der waarheid.

De dwaling *met wortel en tak uitroeien, maar de* dwalenden *terecht te brengen; zonder sparen hetgeen der waarheid te kort doet aan te tasten, maar met „ingewanden der ontferming" de vervreemden van de waarheid weer te lokken, dat, gemeentel moet onze strijdleus ook tegenover de ethische gemeenteleden worden.*

Dr. A. KUYPER.

De Heraut, No. 195, 18 Sept. 1881.

Kunst en zedelijkheid b.v. liggen op geheel verschillend terrein. Het onzedelijke kan een gansch eigen schoonheid bezitten; kunst is nimmer zedelijk of onzedelijk.

Van deze revolutionaire ideeën is Kloos in ons land de voorvechter geworden. De gedachte der ondeelbare eenheid van wat men vroeger als vorm en inhoud placht te onderscheiden heeft daarin haar eigen plaats.

Immers, nu wordt het zóó: in den dichter leeft een allerpersoonlijkste ontroering, die slechts in een even allerpersoonlijkste expressie gestalte aan kan nemen. Emotie en expressie zijn 's dichters uitsluitend eigendom, zoozeer, dat er, als het goed zou zijn, een individueele taal noodig was. Met een bovenpersoonlijke waarheid heeft dit alles niets uitstaande. Waarheid kan in dezen gedachtengang alleen beteekenen: feilloos zuivere uitbeelding van het leven.

Het is thans niet meer mogelijk sentiment en expressie uiteen te houden. Een wetenschappelijke waarheid of zedekundig voorschrift moge diverse formuleeringen toelaten; hier, op den gewijden grond van het dichterlijk scheppen, bestaat geen objectief gegeven, dat zich onbeschadigd de eene formuleering na de andere laat welgevallen. Hier is het veelmeer de om het lichaam vastgegroeide huid.

De kunstenaar qua talis erkent boven zich geen wetten van moraal of religie. Hij heeft slechts den levensstroom onbelemmerden doorgang te verschaffen. En mocht die stroom menigen steen van geloof en traditie loswrikken, wat doet het er toe, zoo de schoonheid van het schouwspel er slechts bij wint?

Wat Kloos tot zijn vereeniging van vorm en inhoud brengt, is dus in wezen de vergoddelijking van het ongebroken, in ongebreidelde schoonheidsdrift vrijmachtig zieleleven. Het Christendom verfoeit hij dan ook, zooals het slot der V e e r t i e n J a r e n leert, met duivelschen haat. Juist omdat dit een om onzen dood gedooden Christus predikt, die op het door Hem verworven leven koningsrechten gelden doet.

„Want het woord Gods is levend en krachtig, en scherpsnijdender dan eenig tweesnijdend zwaard, en gaat door tot de verdeeling der ziel en des geestes, en der samenvoegselen en des mergs, en is een oordeeler der gedachten en der overleggingen des harten".[8]

Hiertegen gaat het revolutionair verzet van Romantiek en '80. Een levend kunstwerk zal men zóó, in zijn levende onaantastbare pracht bewonderend aanvaarden.

Wie daarentegen Gods vlijmscherp Woord als „criticus" hanteert — het woord dat in den aan-

gehaalden text met „oordeeler" is weergegeven door de Statenvertaling — heeft daardoor onderscheiden tusschen datgene wat onder de Schriftuurlijke normen van waarheid en heiligheid valt en het meerdere, dat een kunstwerk geeft, tusschen strekking en artistieke bewerking; men kan ook zeggen: tusschen inhoud en vorm.

Omtrent de scherpte en juistheid dezer laatste termen is hiermede nog niets gezegd. Zeer wel mogelijk, dat een betere terminologie is te vinden. Als zooveel maar vast staat, dat de samensmelting van vorm en inhoud in den geest eener oudere of nieuwere Romantiek neerkomt op een breuk en boedelscheiding tusschen het schoone aan de eene, het ware en het heilige aan de andere zijde.

Onder geen omstandigheid mogen we om de stem der schoonheid duidelijk te kunnen hooren de waarheid verzoeken even te zwijgen. Niet, omdat bij noodzakelijkheid van keuze opoffering der schoonheid nuttiger en verstandiger is. Deze voorstelling, in schijn misschien bezonnen en paedagogisch wijs, beteekent in werkelijkheid capituleeren voor het aestheticisme.

Hoe weinig het raadselachtige wezen der schoonheid zich aan ons denken prijsgeeft, één ding weten we, door het geloof, met stelligheid: in 's Heeren oog vindt welgevallen en is schoon alleen datgene wat uit Hem gevloeid is en wat luistert naar Zijn wet. Daarom staan we zoo sterk tegenover een overspeligen schoonheidscultus.

Als ons aesthetisch besef maar zuiver reageerde, was er geen moeilijkheid. Maar nu onze genegenheden en aesthetische aandoeningen onbetrouwbaar zijn, beginnen we in onze litteratuurkritiek met ons de vraag te stellen: wat is, blijkens zijn Openbaring, het voor ons kenbaar oordeel van den Heere God?

Zoo bedoeld kan men spreken van een „inhoud", die naast den „vorm" om afzonderlijke beoordeeling vraagt naar de normen van heiligheid en waarheid.

In een slotartikel zien we eenige bezwaren tegen deze termen onder het oog.

K. R. J. D.

Rectificatie.

In de noten van het slot-artikel over de sociale ethiek van Brunner sloop een kleine vergissing. Daar werd van Kuyper vermeld: De Christus en de sociale nooden, terwijl bedoeld was: Het sociale vraagstuk en de christelijke religie. Voor zoover de lezers deze verschrijving nog niet merkten, willen zij van deze correctie wel nota nemen. De vindplaatsen blijven dezelfde.

E. D. K.

UIT DE SCHRIFT

De wettigheid van ambtelijken dienst in de Kerk van Christus door den duivel erkend.

Maar de booze geest, antwoordende, zeide: Jezus ken ik, en Paulus weet ik: maar gijlieden, wie zijt gij? Handelingen 19: 15.

Het gaat hier vreemd toe. Zeven zonen van een zekeren Sceva willen bij een bezetene een duivel uitbannen. Zij noemen daarbij zelfs den naam van Christus. Maar de booze geest betwist hun dat recht. En daarmee erkent hij het ambt door Christus ingesteld in Zijn Kerk.

Wat was n.l. het geval? De apostel was op zijn zendingsreizen ook te Efeze gekomen, destijds een stad vol tooverij en waarzeggerij. Aangezien hij stond in dienst van Hem, die geopenbaard is om de werken des duivels te verbreken, was de verkondiging van het evangelie bevestigd met teekenen, die op vervaarlijke wijze de heerschappij van Christus uitriepen: vele duivelen werden uitgebannen. Natuurlijk was dat niet verborgen gebleven. Ook de zeven zonen van Sceva, die er hun werk van maakten duivelen uit te bannen, hadden het gehoord en er goede nota van genomen. Zelf geloofden zij niet in den naam van Christus, maar als er met dien naam wat te bereiken valt, zullen zij de gelegenheid niet voorbij laten gaan. Zoo trachten zij dus bezetenen op dezelfde wijze te genezen als de apostel Paulus, n.l. in den naam van Jezus Christus.

Ge zoudt zeggen: dat is geheel in orde! Een dergelijk optreden schijnt waarborg te geven voor blijvend succes. Want met den naam van Christus waren de duivelen reeds herhaaldelijk op de vlucht gedreven.

En toch — deze duivel toont zich allerminst bevreesd. Hij vraagt naar hun bevoegdheid, hun gezag en ambt. En als zij zich dan niet kunnen legitimeeren, onderwerpt hij zich niet. Integendeel, hij treedt zelfs heel hardhandig op. Zonder kleerscheuren komen de zeven zonen van Sceva er niet af.

Dat zegt ons iets voor dezen tijd. Want er is bij velen een noemen van den naam van Christus zonder recht en zonder roeping. Men is socialist, maar dan christen-socialist, ja, men is zelfs christen-communist of christen-anarchist. De verwonderlijkste verbindingen zijn mogelijk. Men maakt van Christus een moderne dominé of een propagandist voor „Kerk en Vrede". De N. S. B.-er noemt zich christelijk maar dient den anti-Christ. En de C. D. U.-er predikt uit naam van Christus en het is de prediking van het pseudo-christendom. Hoevelen zijn er niet, die met den naam van Christus op de lippen toch geen gemeenschap met Hem hebben!

Het gevaarlijke hierbij is, dat die van Christus zijn, zich door hun optreden soms laten imponeeren. Er zijn geloovigen, die zoo gemakkelijk aanvaarden wat maar op een stichtelijke wijze gebracht wordt. Zij vragen niet naar iemands geloofsbrieven. Zij onderzoeken niet of het getuigenis der menschen in alles overeenkomt met het getuigenis Gods in Zijn Woord. Zij verstaan ook allerminst wat een geweldige kracht er uitgaat van een eenvoudige bediening des Woords, door ambtsdragers van Christuswege daartoe geroepen.

De booze geesten zijn blijkbaar beter op hun hoede dan deze simpele zielen. Want hoe vromelijk de zeven zonen van Sceva ook spreken en hoe devotelijk zij ook gebaren, deze booze geest verroert zich niet. En als hij zich nog roert, is het enkel tot schrik en straf van die den naam van Christus ijdel gebruiken.

Daarin ligt voor ons allereerst de waarschuwing, dat wij niet alles hebben te aanvaarden wat in den naam van Christus gebracht wordt. Gelooft niet eenen iegelijken geest, maar beproeft de geesten of ze uit God zijn. Want vele valsche profeten zijn uitgegaan in de wereld. (1 Joh. 4: 1.)

Voorts echter wordt in dit Woord Gods ons ontsloten het geheim om zelfs de booze geesten te onderwerpen. Wij hebben wel niet de roeping om duivelen uit te bannen, maar wij staan toch als christenen in ambtelijken dienst in den strijd tegen den booze en alle booze machten. Dat begint al heel jong en wij worden in heel ons leven niet van dezen dienstplicht ontslagen. En indien iemand ook strijdt, die wordt niet gekroond, zoo hij niet wettelijk gestreden heeft. (2 Tim. 2: 5). En hier leert ons de Heilige Geest van dien wettelijken dienst. Wanneer wij tegen de booze geesten willen staande blijven, baat ons niet het vrome woord en het schermen met een stichtelijken term. Wat wilt ge tegen den booze uitrichten, als ge de kracht van Christus niet kent door het geloof in Zijn naam? Deze booze geest belijdt, dat hij slechts Christus kent. En hij kent Hem als den Eenige, voor Wien hij heeft te buigen. Tracht dus nooit in eigen kracht den booze te weerstaan! Eén is overwinnaar ook in den strijd tegen de duivelen. En wie in het geloof Zijn naam uitroept, die zal in den geestelijken strijd niet onder liggen.

Met Christus zal hij over alle duivelen triumfeeren.

Goes. v. d. V.

KERKELIJK LEVEN

De vergelijking in de gemeene-gratie-leer. (II.)

Hetgeen we in ons vorig artikel op het oog hadden, is het feit, dat herhaalde malen in de gegeven theorieën inzake de gemeene gratie de wereld, die er nu is, vergeleken wordt met wat er zou zijn geweest, **indien** God dadelijk na de eerste zonde de volle straf **zou** hebben doen intreden. Of ook: de wereld, die we nu „hebben", waarin we op dit oogenblik verkeeren en werken, wordt dan (nog al stout) „vergeleken" met de verblijfplaats, die we vanwege den zondeval verdiend hadden, en met den daarmee overeenkomenden toestand van eeuwige verlorenheid. En dan is de uitkomst der vergelijking, dat de wereld-van-vandaag nog al „meevalt"; dat ze veel heerlijks heeft, hetwelk in het oord van den eeuwigen dood volmaakt ondenkbaar is.

Niemand zal durven zeggen, dat hiermee de argumentatie vóór de leer der gemeene gratie uitgeput is; en daarom zal ook wel niemand zich diets maken, dat eventueele ontzenuwing van deze redeneering meteen het fundament der populaire gemeene-gratie-theoremen heeft weggenomen. Zóó eenvoudig zijn de dingen niet.

Toch is déze manier van redeneeren zeer bekend; en ze beheerscht voor een groot gedeelte de in omloop zijnde concepten van gemeene-gratie-theorieën.

*

Nu is het al dadelijk een zwakke plek in heel dezen redeneergang, dat men hier zoo sterk met onderstellingen en met conditioneele zinnen werkt. Indien de dingen zóó en zóó geloopen waren, dàn zou daarvan dit en dat het gevolg geweest zijn..... (modus irrealis).

Nu zou ik niet graag al zulk redeneeren en concludeeren over onderstelde gevolgen van onderstelde oorzaken in den ban willen doen. In veel gevallen heeft men voor zulke conditioneele zinnen genoegzamen grond.

Maar wie zich er aan waagt, moet ook zéker zijn, dat hij geen fouten maakt. Hij mag geen wezenlijke elementen, die zijn vraagstuk beheerschen, buiten beschouwing laten. Doet hij dat toch, dan verwijdert hij in elken volgenden volzin zich al verder van de werkelijkheid, en bouwt voort op zandgrond.

Dit is dan ook in dit verband meermalen het geval gebleken. Vooral, indien men het gemeene-gratie-„dogma" aldus construeerde.

Twee fouten springen al dadelijk in het oog:

a. men gaat willekeurig te werk in zijn vergelijking;

b. men begrenst het probleem, brengt het onder een al te nauw gezichtspunt.

*

ad a. Wat het eerste betreft: al zúlk vergelijken van déze ónze wereld, met de „wereld" (?), die er geweest zou zijn, indien God dadelijk gestraft had, is zeer willekeurig.

Want, neem eens even aan, dat er zoo iets als een „wereld" geweest zou zijn, indien God dadelijk het uiterste der straf, den „tweeden dood" had laten optreden, geeft mij dit dan het recht, mijn-wereld-vannú te vergelijken met die onderstelde wereld-van-alsdàn, om daarna te concludeeren, dat de wereld-van-nu nog al „meevalt", en om dan verder dit „meevallen" te verklaren uit een wilsbeschikking Gods, die ik „gratie" of „genade" noemen kan? Als ik n.l. strikt gesproken wil hebben?

O neen.

Want, indien ik de wereld-van-hier-en-nu mag meten aan een onderstelde „wereld"-van-ginds-en-straks, waarom zou ik dán niet even lief, zoo niet veel liever, de wereld, waarin ik leef, vergelijken met b.v. de nieuwe aarde, waarin gerechtigheid woont? Waarom zou ik wel met een „hel", die er heden zóu geweest zijn, en niet met den „hemel", die er straks zeker zál zijn, vergelijken?

Doe ik dit laatste, dan komen de zaken al dadelijk heel anders te staan. Kreeg ik eerst den indruk, dat deze ónze wereld nog al „meevalt", ik krijg dán ineens het gevoel, dat ze heel erg „tegenvalt". Op die hypothetische hel (die er zóu geweest zijn) heeft de wereld van vandaag veel „voor". Maar bij het komende, niet hypothetische vrederijk staat ze heel erg ten achter. Eerst kwam over mij een gevoel van „opluchting": de vloek bleek getemperd, de mensch der zonde weerhouden, het beest bedwongen, de zondeloop vertraagd. Maar daarna overkwam me een gevoel van „verschrikking": ook de zegen is getemperd, ook de Zoon des menschen is weerhouden, ook de Geest is in Zijn vaart beteugeld, ook de genadeloop, de kracht der wedergeboorte, de opstanding van den nieuwen mensch ondergaat een wet van retardatie. Want dàt er zoo iets als wedergeboorte, nieuw leven, een nieuwe mensch is, dat weet ik uit diezelfde Schrift, die mij leerde gelooven aan hemel en aan hel.

Mijn vergelijking van de werkelijke wereld met den hypothetischen toestand van straf, indien... en wat dan verder volgt, laat me dus in den steek, als 't er op aankomt, de wereld van nu afdoende te qualificeeren. Geplaatst tegenover een hypothetischen toestand, die er nooit gekomen is, en beschouwd voor het onderstelde geval, dat God **zou** gewild hebben, wat Hij niet gewild heeft, „valt" ze „mee". Maar vergeleken met den toestand, die eenmaal zéker komen zal, en beschouwd in het licht van de rechtvaardigende offerand van Christus, die God wel waarlijk heeft gewild, „valt" ze „tegen". Wat is het nu? Zoet of bitter? Gemeene gratie of een gemeen oordeel? Retardatie van den vloek, dan wel van den zegen?

De zekerheid ontvalt me; ik leer hier met aanhalingsteekens werken. Ze zijn vermoeiend, maar wijs, en voorzichtig, en eerlijk, zoolang men niet wijzer wezen wil, dan men is. Ik zet nu het woord gratie tusschen aanhalingsteekens, en het woord oordeel eveneens. „Gemeene gratie". „Gemeen oordeel". En a van b niet te scheiden.

*

Hoe komt dat, dat ik hier tot het bescheidenheidsgebaar van die aanhalingsteekens op dit punt der redeneering komen moest?

Het komt hiervan, dat ik niet meer wist, of ik het recht had, van „gratie", en van „oordeel" te spreken, als ik de woorden strikt nam.

Want toen ik eenmaal zóó ver was, dat ik me zelf ging wantrouwen, omdat mijn eerste indruk: „het valt mee" werd te niet gedaan door den tweeden: „het valt tegen", toen begreep ik, dat ik een al te grooten sprong waag, wanneer ik van een zeer onzekeren indruk van mijzelf durf concludeeren tot een vaste gezindheid in God. „Genade" is zulk een vaste gezindheid.

Als iets mij „meevalt", is dat een indruk van mij. Wie echter zegt me, dat ik de dingen op juiste wijze aanvoel? En dat ik geen factoren verwaarloos, die ik toch in rekening moet brengen, wil ik mijn toestand scherp zien, en juist omschrijven? Mijn indruk zegt wel, wat ik voel of denk op 't eerste gezicht. Maar hij zegt niets omtrent de vraag, wat mijn hemelsche Rechter wil of denkt, rekent of toerekent. Een aangeklaagde, die er op rekent, Maandagmorgen voor het executiepeloton te komen, maar die tot Zaterdag toe havermout en vleesch te eten krijgt, mag denken: 't valt mee; — maar 't zou wel eens kunnen zijn, dat de rechter hem niet tot den vluggen kogel, doch tot een langzamen dood veroordeeld had. Is dan die havermout „gratie"? Wel neen, ze „spaarde" hem „op" voor het nóg veel verschrikkelijkere. De schenker en de bakker krijgen allebei hun potje te eten; maar den een spaart dat potje voor den dag der verhooging, den ander voor dien des doods. Want niet aan hun in-